

Walkó Ádám¹

A MAGYARSÁGKÉP KÖZVETÍTÉSE HORVÁTORSZÁGBAN – Az élményalapú oktatás a zágrábi hungarológián

Abstract

The current paper gives a short historical review of the image of Hungary and the Hungarians in Croatia, and introducing the image of the Hungarian history in the Croatian history books. The paper also deals with the experience-based learning at the Hungarian Studies program at the University of Zagreb through project-oriented workshops and non-teaching activities, and how it can be productive and successful in providing and mediating the image of Hungarian language and culture in studying Hungarian as a foreign language.

Keywords: *national image, Hungarian as a Foreign Language, Hungarian Studies, experience-based learning, University of Zagreb*

Kulcsszavak: *magyarságkép, magyar mint idegen nyelv, hungarológia, élményalapú oktatás, Zágrábi Tudományegyetem*

1. Bevezetés

A magyarságkép a magyarok számára sem magától értetődő és egyértelmű. A saját nemzetükhöz fűződő ambivalens és tépelődő viszonyt jól tükrözi Lackfi János *Milyenek a magyarok?* című könyvének első két fejezete. Lackfi könyvének ambíciója (*Útikalauz kül- és belföldieknek*) azonban már a kiindulási pontnál célt téveszt, legalábbis a külföldiek tekintetében, mivel azt veszi alapul, ami a magyarokat magukat foglalkoztatja, és nem veszi figyelembe a külföldiek lehetséges érdeklődését. Emiatt a nemzeti önsztereotípiáknak ez a kétségkívül szórakoztató paródiája inkább a magyarságtudomány szempontjából érdekes és termékeny, a hungarológia számára viszont meglátásom szerint inkább tévút.

¹ Walkó Ádám PhD, Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem, Eszék, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, vendégoktató/lektor; awalko@ffos.hr

A fent leírtakból következik, hogy az esetek többségében szinonimaként használt magyarságtudomány és a hungarológia számomra korántsem egyenértékű. Nem segíti a megkülönböztetést, hogy a hungarológia tudományelméletileg nem létezik, mint önálló tudományág, és az akadémiai közösség által konszenzusosan elfogadott definíciója sincs. A magyar identitáskeresés és a magyarságról, a magyar kultúráról szóló ismeretek külföldi közvetítésének kettőssége jellemzi a hungarológia fogalmát, valamint – elsősorban a felsőoktatásban – gyakorlati megvalósulásait.

Tanulmányomban Giay Béla megállapítását vettem alapul: „[...] a „hungarológia” (esetenként hungarisztika) szó inkább a külföldön folytatott magyar tárgyú kutatással és oktatással kapcsolatban használatos, a „magyarságtudomány” pedig inkább a belső, a magyar nép önismeretét szolgáló komplex kutatásokat jelöli.” (Giay 1998:12)

A magyar nemzetkép (image) közvetítésénél a magyar mint idegen nyelv tanára akkor járhat sikerrel, ha a kiindulópontot a célközönség jelenti. A potenciális érdeklődést nem lenne szabad a magyarok saját magukról alkotott nemzetképével és dilemmáival megfojtani, hanem az adott külföldiek által esetlegesen feltett kérdésekre kell minél pontosabb és minél vonzóbb válaszokat adunk. Szőnyi György Endre a hungarológia-oktató szükséges alapállásának meghatározásakor is ezt tartja a legfontosabbnak: „[...] kultúránk külföldiek számára való közvetítése során célszerű némi távolságot tartani önmagunktól, saját lelkesedéseinktől. Az általános szabály úgy fogalmazható meg, hogy ne próbáljuk saját értékeinket és preferenciáinkat ráerőltetni az idegenre, próbáljunk ehelyett az ő érdeklődésének elébe menni, s arra ráhangolódva érni el a „pedagógiai célt”.[...] Amikor a hungarológia-átadás tematikájáról és műfajairól döntünk, mindig gondosan mérlegeljük a célközönség összetételét, műveltségét, lehetséges elvárásait és motivációit.” (Szőnyi 2006:180)

A felismerés nem újkeletű, Hankiss János a nyolcvan évvel ezelőtt kiadott *A kultúr-diplomácia alapvetésében* egy egész fejezetet szentel a „terepnek”, a címben szereplő felszólítás „Ismerd meg a többieket!” ma is fájdalmasan aktuális (Hankiss 1937: 31–38).

Ezen alapvetés miatt tartottam rendkívül fontosnak, hogy a tanulmányban a magyarságkép horvátországi alakulásának történeti áttekintése is helyet kapjon, Sokcsevits Dénes kiváló monográfiája segítségével (Sokcsevits 2004).

A horvát tanulók, így a zágrábi hungarológia hallgatói is a közoktatás történelem-könyvein keresztül szereznek előzetes képet a magyarságról. Mivel Sokcsevits csak 1918-ig ismertette a témát, a mai helyzet részleges bemutatásán releváns kutatások hiányában csak Jenyikné Bende Klára két cikkére támaszkodhattam, amelyek az általános iskolai és a középiskolai történelemtankönyvek Magyarországra vonatkozó részeit elemezték.

A magyarságkép közvetítésében Horvátországban is kulcsszerepük van (lehet) a hungarológiai képzésben részt vevő hallgatóknak és a végzett, okleveles magyartanároknak. Magyar tanszék a zágrábi és az eszéki tudományegyetemen működik, a tanulmány – terjedelmi korlátok miatt – a zágrábi képzés jó gyakorlataira és lehetőségeikre összpontosít, noha a metodológiai javaslatok, a helyi körülményekhez igazítva Eszéken is értelmezhetőek.

2. A magyarságkép Horvátországban – történeti áttekintés

*Mađarske zastave digo Hedervary
Silom hoće Hrvatsku da nam pomađari.
Kitúzte a magyar zászlókat Héderváry
Horvátországot magyarrá erőltetni.*

Cinkos mosoly kíséretében számtalanszor hallottam a fenti rigmust, amikor a horvát beszélgetőtársamnak elmondtam, hogy magyar vagyok. A kis részlet a XX. század elején közzájón forgó, de még napjainkban is közismert horvát hazafias dalból származik. Egyáltalán nem jellemző viszont, hogy a magyarok hallatán minden horvátnak rögtön gróf Khuen-Héderváry Károly bánsága jutna eszébe, és az említett dalt is inkább poénnak szánták a csipkelődő délszláv humor jegyében, mintsem valódi sértésnek. Jellemző azonban a dal népszerűségére és időtlenségére, hogy az felbukkant az oroszországi labdarúgó világbajnokságon második helyezett horvát válogatott tiszteletére rendezett népünnepélyen is, ahol a horvát hátvéd, Domagoj Vida énekelt a hazafias dal második strófáját és a sokszázazres tömeg egy emberként visszhangozta.

Igazságtalan lenne azonban csak ezt a személyes tapasztalatot kiragadni, volt, aki Attilát, Isten ostorát, a gulyást, a harkányi bevásárló-turizmust vagy Budapest szépségét hívta elő, amikor megismerkedtünk. Az asszociációk széles választéka éppen azt bizonyítja, hogy rengeteg kapcsolódási pontot tud egymásnak a két nemzet felmutatni.

Könyves Kálmán 1102-es horvát királlyá koronázásától az Osztrák-Magyar Monarchia 1918-as felbomlásáig tartó horvát-magyar államközösség példa nélküli a közép-európai térség történelmében. A több mint nyolcszáz évet felölelő együttélés egyedülálló időtartama önmagában is sikertörténetnek tekinthető a viharos Kárpát-medencében, de társadalmi-gazdasági-kulturális téren is rendkívül termékeny volt.

A horvátok magyarságképét történeti precizitással, illetve a nemzetképek és nemzeti sztereotípiák témájában szokatlanul objektív hozzáállással Sokcsevits Dénes (Dinko Šokčević) dolgozta fel *Magyar múlt horvát szemmel* című monográfiájában. Az objektivitást már csak azért is érdemes külön kiemelni, mert a szerző horvát származású, így nagy önfegyelemre és tudatos távolságtartásra volt szükség, hogy elkerülje az elfogultság csapdáját. Vizsgálódásában a XVIII. század végétől 1918-ig húzódó időszakra helyezi a hangsúlyt, de átfogó képet kínál a magyarok megjelenésétől a zágrábi magyar tanszék 1994-es újraindításáig.

A mű különlegessége a források gazdagságában és változatosságában is megmutatkozik: az 1862–1918 közötti Szábor naplók, majd negyven újság és folyóirat, naplók, memoárok, politikai vitairatok, levelezések, történelemtudományi munkák, történelem és földrajz tankönyvek, olvasókönyvek és nem utolsósorban szépirodalmi művek sokasága.

2.1. A hungarus tudat kialakulása

A horvátok a VII. században telepedtek meg a Balkán-félsziget nyugati oldalán és az Adria partjainál, Bizánc és a Frank Birodalom közötti területen, majd Tomislav fejedelem 925-ös megkoronázásakor létrejött a független horvát királyság.

Az első horvát–magyar találkozás, jobban mondva csatározás erre a korszakra esik, amelyről az 1148-ra datált Diokleiai pap krónikájának horvát redakciójából (*Ljetopis popa Dukljanina*) tudunk, miszerint Tomislav király több ízben visszaverte a kalandozó magyarokat. Az első benyomás tehát nem lehetett rokonszenves, noha a horvátok ugyanolyan rabló-hadjáratokkal szembesültek, mint amelyeneket kétszáz éve maguk is vezettek a tengerparti dalmát városok, az avarok és a bizánciak ellen.

Szent László király alapította meg a zágrábi püspökséget 1091-ben (a hagyomány szerint 1094-ben), amelynek főtemplomát Szent István királynak szenteltette. A dátumot Zágráb város születésnapjának ünnepli, augusztus 20-a pedig a városban rendezett nagybúcsú időpontja lett. Irodalomtörténeti jelentőségű vonatkozása is van a napnak, a XX. század legnagyobb horvát írója, Miroslav Krleža 1915-ben írt *Kraljevo* (Szent István-napi búcsú, szó szerinti fordításban: a Király napja) című műve a horvát irodalom első expresszionista drámája. A későbbi zágrábi székesegyház sekrestyéjében már a XIII. században falfestményeken ábrázolták a két szent magyar királyt, és ahol valószínűleg szintén a XIII. század óta állmalapító királyunk koponyereklyéjét is kultusz övezi. Idővel Árpád-házi-oltárt állítottak Szent Lászlónak, Szent Istvánnak és Szent Imrének, valamint Szent Erzsébet tiszteletére is. Feltehetően a XVI. században került Szent István állkapocs- és koponyaereklyéje a dubrovniki Szent Domonkos-kolostorba, ahol azóta is őrzik, és ünnepi szentmisével tisztelik. A dubrovniki domonkosok több mint 200 éven át, 1771-ig a Szent Jobbot is őrizték és tisztelték (Radelj 2000: 1040), Szent László jobbja pedig, ugyancsak Dubrovnikban, a ferences kolostor kincseit gazdagítja a mai napig.

A magyar szentek kultuszával kezdődött a nemzetek, nyelvek feletti, keresztény hungarustudat kialakulása Horvátországban, amit a pálos-rend elterjedése is segített. A magyar pálosok alapították az első gimnáziumot horvát területen Lepoglaván, ahol 1674-től filozófiai és teológiai egyetemi kar működött. Számos horvát nyelvű himnuszban szerepelnek szentjeink, ábrázolásuk több, már a barokk korszakban épült templomban is megtalálható.

Hadrovics László bizonyította, hogy a Trója- és Nagy Sándor-lovagregények horvát redakciói a bennük fellelhető számos nyelvi hungarizmus miatt az elveszett ómagyar nyelvű fordítás alapján keletkeztek (Hadrovics 1954, 1960). A Trója-regény legteljesebb verziója kaj és ča nyelvjárásban, glagolita írásmódon írt szöveg, amely a *Petrisov zbornik* elnevezésű kódexben *Rumanac trojski* címen maradt fenn. 1468-ban állították össze a kódexet, a regény néhány évtizeddel korábbi, a cirill betűs szerb, bolgár és orosz redakciók erre vezethetők vissza. Felbecsülhetetlen kultúrtörténeti jelentőségű Hadrovics zseiniális felfedezése, a középkori horvát–magyar szellemi kapcsolatok szorosságát mutatja.

A reneszánsz és a humanizmus korszakában viszont inkább a horvát fél volt az olasz földről érkező irányzatok közvetítője. Az itáliai hatások recepciója az Adria partjairól,

főleg a Raguzai Köztársaságból dalmáciai mesterek és művészek keresztül érkezett Mátyás király udvarába, és a korszak közös hőse Janus Pannonius (Ivan Česmički), aki valóban a hungarus (pannón) tudat megszemélyesítője.

A horvátok hungarus tudatának kiteljesedése az oszmán térhódítások idejére tehető, a közös törökellenes hadakozások szilárd egységbe kovácsolták a két népet. Sokvecsits szerint „éppen e közös küzdelem eredményezi, hogy ebben a korban a legpozitívabb a horvátok magyarságképe” (Sokcsevits 2004: 11). A magyar hadvezéreket, Hunyadi Jánost, Mátyás királyt, Magyar Balázst, Kinizsi Pált felmagasztalják a horvát, de általánosan a délszláv epikában is. A dubrovniki reneszánsz költő Mavro Vetranović Čavčić elégikus panaszsversben énekl meg Buda várának elestét, de megemlékezik Nándorfehérvár elvesztéséről is, és megsiratja Lajos király halálát („Buda várának panasza” – *Tužba grada Budima*). Érdeemes megemlíteni még a hvari költő, Hanibal Lucić verses drámáját, a „Rabnőt” (*Robinja*), mivel amellet, hogy ez a horvát irodalom első világi drámája, a főhősnőt Podmaniczky-Magyar Benignáról, Kinizsi Pál özvegyéről és a szintén törökverő Magyar Balázs lányáról mintázta a szerző (Lőkös 1996: 70).

Talán még Janus Pannoniusnál is teljesebben testesíti meg a horvát hungarus tudatot a Zrínyi/Šubić-család. A hadvezér Zrínyi Miklós (Nikola Šubić Zrinski) szigetvári hősi halálát dédunokája, a katona-költő Miklós énekl meg – magyar nyelven. A „Szigetvári veszedelem” eposzt Zrínyi Péter (Petar Zrinski) fordítja le horvátra (*Sirena Jadranskoga mora / Adrianszkog mora syrena*). Zrínyi Péter lányát, Ilonát nőül adja I. Rákóczi Ferenchez, így újabb vonatkozással bővül közös történelmünk. A hungarus tudat Zrínyi Péter életébe is kerül. A közös magyar-horvát habsburgellenes akcióban, a Wesselényi-összeesküvésben (a horvát történetírásban Zrínyi-Frangepán-összeesküvésnént ismert) vállalt szerepe miatt Frangepán Ferenc Kristóffal (Fran Krsto Frankopan) együtt 1671-ben Bécsújhelyen kivégzik, és válik a horvát nemzet mártírjává.

Verancsics Antal (Antun Vrančić) esztergomi érsek és Zápolya János király titkára történelmi műveivel lesz halhatatlan a közös horvát-magyar pantheonban, míg unoka-öccse, a humanista polihistor, Verancsics Fausztusz (Faust Vrančić) állította össze 1597-ben a második legrégebbi magyar szótárt, amely a magyaron kívül a latin, az olasz, a német és a horvát nyelvet tartalmazza. A mű pikantériája a függelékben szereplő, a magyar nyelv horvát jövevényszavairól szóló fejtegetés, miszerint számos magyar eredetű szót a horvátban éppen ellentétes irányú átvételnek minősít, pl. a *'varoš'* (város), *'rusag'* (ország). Ennek a XIX. századi nemzeti nyelvről folyó politikai csatározásban lesz majd szerepe, amikor a horvát nyelv felsőbbrendűsége mellett érvelnek.

Az első részt a horvát hungarus tudaton a horvát rendek ütik, amikor a magyaroktól függetlenül 1712-ben elfogadják a *Pragmatica Sanctiót* egy középkori forrásra hivatkozva, mely szerint Horvátország társult és nem alávetett viszonyban van Magyarországgal. A forrás Tamás spalatói főesperes krónikájának traui változata, illetve annak függeléke, amely később *Pacta Conventa* néven vált ismerté. Az irat Kálmán király szerződését írja le a tizenkét horvát nemzetséggel a Dráva partján, amiben biztosítja a horvátokat a jogaikban és garantálja azokat, cserébe azok a magyar király alattvalói lesznek. A dátum Kálmán horvát trónra lépése: 1102. A dokumentumnak, illetve annak szerepének a horvát-magyar közjogi vitákban a XIX. században lesz valódi, negatív

hatása a magyarságképre. Noha bebizonyosodott, hogy a *Pacta Conventa* egy utólagos, XIV. századi betoldás, annak megkérdőjelezése hazaárulás számba ment horvát oldalon, állandó hivatkozási alappá vált a horvát-magyar politikai csatákban.

II. József abszolutizmusa újra felerősíti a horvát rokonszenvet a magyarok iránt, összefog a magyar és a horvát nemesség. Divatba jön a magyar viselet és a szlavóniai költő, Matija Petar Katančić 1790-ben ódát ír a Szent Korona Budára hozatalának üdvözlésére.

Ugyanebben az évben, a budai országgyűlésen éri a következő csapás a horvát hungarus tudatot, amikor a magyar nyelv hivatalos államnyelvvé tételét tárgyalják. A terv heves ellenkezést vált ki a horvát rendek körében, és ekkor hangzik el Erdődy János horvát bán legendás mondata: „*Regnum Regno non proscibit leges!*” (Királyság királyságnak nem szabhat törvényt!) Ekkor még azonban nem következik be általános hangulatváltás a magyarságképben, sőt, a nemzeti nyelv iránti magyar küzdelmet példaértékűnek tartják horvát oldalon.

2.2. A hungarus tudat hanyatlása és bukása

A valódi fordulat a reformkor tájékán, a horvát nemzeti program, az „illír mozgalom” létrejöttével történik. Maga a mozgalom elnevezése a szláv törzsek és az illír őslakosság kontinuitására, a balkáni szláv autochtonitás elméletére utal, amely a XIX. században általános nézet volt a horvát kulturális térben.

A mozgalom túlnyomó részt polgári származású vezetői és követői nem osztoznak a nemesség hagyományosan kedvező magyarságképén, ugyanakkor jó és közvetlen kapcsolatban állnak a szlovák és a cseh nemzeti mozgalmakkal. Horvátországban felerősödnek a pánszláv és ausztrószláv nézetek, az illír mozgalom vezére, Ljudevit Gaj cseh mintára reformálja meg a horvát helyesírást, a Budán 1830-ban kinyomtatott könyvében tudatosan határolta el a német, olasz, de leghangsúlyosabban a magyar gyakorlattól.

A nemzeti romantika térhódításával az 1820-as évektől kezdve Magyarországon is bomlásnak indul a politikai nemzet etnikumok feletti meghatározása, a hungarus tudat. Noha Csaplovics János (Jan Čaplovič) még az ország etnográfiai és statisztikai leírásának pluralista modelljét használta az 1822-es *Ethnographiai Értekezés Magyar Országról* című munkájában, a szlovák származású etnográfust Trencsényi Balázs a hungarus tudat egyik utolsó képviselőjének tartja. Az etnikum és nemzet fogalma elválik egymástól, a magyar liberális politikusok álláspontja „a magyarságot a nyelvi és kulturális homogenitás értelmében határozta meg, és ezzel aláásta a *hungarus*-mentalításra jellemző többrétegű identitás lehetőségét.” (Trencsényi 2011: 308).

Az illír mozgalom politikailag egyre nagyobb ösztüözésekbe keveredett a magyar nemzeti liberálisokkal, és a magyarság szövetséges, alkotmányvédő szerepét fokozatosan átveszi az ellenséges, elnyomó, asszimiláló, más népek jogait, autonómiáját fenyegető nép képe. A magyar országgyűlésben a horvát fél fokozatos engedményekre kényszerült, 1827-ben a horvát középiskolákban választható, majd 1831-től kötelező

tantárgyként vezették be a magyar nyelvet. Ez frusztrálta a horvát közvéleményt, „fenyegettség-érzés és vereség-tudat alakult ki, és egyes, a nemzeti ügy iránt már ekkor fogékony íróknál a nemzethalál víziója is megjelent.” (Sokcsevits 2004: 25)

Ezzel párhuzamosan azonban a társadalmi-gazdasági haladás, a modernizáció (különösen Széchenyi István programja), a nemzeti nyelv szeretete és fejlesztése szempontjából követendő kép is létezik a magyarságról. Hadrovics László (1989) és Nyomárkay István (1989) munkái mutatták be, hogy a horvát nyelv megújításában – a német minta mellett – a magyar neologizmusok átvétele jelentős arányú volt.

A hungarus tudat bukása 1848-ban következik be, immár konkrét fegyveres konfliktus formájában, amikor Jellasics József (Josip Jelačić) bán megütközik a magyar sereggel Pákozdnál. Ezt némileg árnyalta a Bach-korszak erőszakos germanizáló neoabszolútizmusa, amikor a magyarok iránti rokonszenyhullám háttérbe szorította a magyarságról alkotott ellenségeképet. A magyar viselet, üdvözlések, táncok újra divarba jöttek, a zágrábi jogakadémián még magyar nyelvtanfolyam is indult, a magyar opera- és színtársulat vendégszereplése a zágrábi Nemzeti Színházban hatalmas sikert aratott. Általános magyarbarát hangulat alapozta meg az 1868-ban létrejött horvát–magyar kiegyezést is, de ezzel együtt egyfajta csalódottság érzés (elsősorban a gazdaság fellendülése és a modernizációs beruházások elmaradása miatt) is megjelent, megint előtérbe került a magyarság kizsákmányoló, elnyomó szerepe.

A negatív magyarságkép a Tisza-kormány elhibázott lépései miatt tovább romlott. A zágrábi pénzügyi igazgatóság addigi horvát elnökét 1881-ben magyar tisztviselőre váltották. Dávid Antal erőszakkal, karhatalmilag hajtotta be a hiányzó adókat (a horvát adóképesseget hibásan állapították meg, a kvóta túl magas volt), ami 1883-ban zavarásokat eredményezett, halálos áldozatokkal. A „magyar állameszme” terjesztésének fogták fel a pénzügyi alkalmazottak számára elindított magyar nyelvtanfolyamot is, Zágrábban inzultáltak a magyarul beszélőket. A pénzügyi igazgatóság horvát tábláinak kétnyelvűre való cseréje hatalmas botrányt okozott, a táblákat a tömeg a „magyar tenger”-nek csúfolt Medveščak-patakba dobta, ami utalás volt Fiume hovatarozásáról szóló vitákra is.

A „fiumei-cetli” ügye (a kikötő jogállásáról szóló horvát fordítást utólag ragasztották a kiegyezés szövegére) tovább mérgezte a közhangulatot, ráerősítve arra a sztereotípiára, hogy a magyaroknak csak a tengeri kijárat a fontos, a horvát érdekeket semmibe veszik.

Gróf Khuen-Héderváry Károly bánsága megerősítette a magyar befolyást és kíméletlenül leszámolt a horvát ellenzékkel. Ez az utókor szempontjából a „leggyűlöltebb magyar”, a „horvátfaló szörnyeteg” képét konzerválta a mai napig, noha kormányzósága alatt indult meg a horvát gazdaság hiányolt fellendülése. Számos konfliktus terhelte azonban a nemzeti érzelmektől túlfűtött horvát-magyar viszonyt, a legfontosabb a magyar nyelv használata a postán, a pénzügyi hivatalokban és a vasúton. 1888-ben rendeletben, majd később 1907-től törvényben is előírták a MÁV-ban a magyar nyelv tudását és a magyart mint szolgálati nyelvet (vasúti pragmatika), a MÁV a magyar hegemonia szimbólumává vált. A korszakban már „[...] nemcsak a jórészt ellenzéki beállítottságú szabadfoglalkozású értelmiség és kispolgárság körében, hanem a parasztság

között is egyre erősebbé vált a magyarellenesség, tartósan kialakult, rögzült az ellen-ségkép.” (Sokcsevits 2004: 98)

A szlavóniai tömeges magyar bevándorlás és a letelepült parasztság érdekvédelmére létrehozott Julián Egyesület szintén az erőszakos magyarosítás képzetét vonta magával. Szlavóniában súlyos szociális és etnikai feszültségeket okozott a jelenség, mert a szegény horvát parasztság nem tudta megfizetni a Katonai Határőrvidék felszámolása után felparcellázott földeket, amit zömmel magyar (és német, cseh, szlovák) földművesek vásároltak fel, de érkeztek hivatalnokok, szakmunkások és vasutasok is. A Julián-akció keretében magyar iskolákat alapítottak, ami a horvát lakosság szemében a magyarosítás jele volt, illetve a magyar kormány titkos szándéka a horvát belpolitika befolyásolása volt az Egyesületen keresztül. Ezek miatt szinte állandósultak a magyarelles megnyilvánulások, tüntetések, amelyeket csak az I. világháború kitörése szorított háttérbe.

A rendkívül feszült politikai-társadalmi helyzetből, a tarthatatlan állapotokból következik, hogy „[...] amikor a nyolc évszázados horvát-magyar államközösséget a horvát szabor 1918. október 29-én felmondta, azzal nemcsak a képviselők, de a horvát társadalom túlnyomó része is egyetértett, és a jelenlevő hatalmas tömeg felszabadulásként élte meg a válás egyoldalú kimondását.” (Sokcsevits 2004: 154)

Az új délszláv állam(ok)ban (a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban, majd az első és második Jugoszláviában) nagyon súlyos következményei lettek a fent vázolt erőteljesen ellenséges magyarságképnek. A dualista rendszer magyar kormányainak a „horvát ügyben” hozott hibás politikai döntései, érzéketlensége a magyarországi bunyevác és sokác kisebbség jogai iránt, leplezetlen törekvése a magyar kultúrfölény érvényesítése és terjesztése irányába a horvátországi magyar kisebbségen megbosszulta magát.

Míg 1910-ben még 119 875 magyar élt a horvát-szlovén területen, 1921-ben már csak 76 436, illetve 1948-ban számuk 51 399-re csökkent. A második Jugoszlávia széthullását megelőző 1991-es népszámláláskor a magukat magyarnak vallók száma 22 355 fő (Lábadi 2008 idézi Gúti 2016: 72). Jelen dolgozat keretei között lehetetlen a drámai népességcsökkenés okait bemutatni vagy feltárni. Biztosan állítható azonban, hogy az új délszláv államok durva repressziójához és az erőszakos asszimilációs politikájához – különösen az 1921 és 1948 közötti időszakban – a negatív magyarságkép nagymértékben hozzájárult.

3. A magyar múlt a horvát történelemkönyvekben

A horvát fiatalok magyarságképére a feltehetően nem túl gyakori közvetlen élmények vagy tapasztalatok kevésbé vannak hatással, mint a közoktatásban szerzett előzetes tudásanyag. Az Adriára látogató jelentős számú magyarországi turistával való érintkezés ebből a szempontból nem biztos, hogy mérvadó, illetve csak regionálisan lehet felszínes hatása. Elsősorban a tankönyvek – a történelemkönyvek, de az irodalomkönyvek által is közvetített információkból lehet következtetni arra az alapra, amin az esetleges magyarságkép kialakul (ha egyáltalán kialakul).

Csupán két forrást találtam, ami ezt kutatja, Jenyikné Bende Klára két cikke elemzi az általános (2013) és a középiskolai (2004) történelemkönyvek Magyarországgal foglalkozó részeit. A Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium könyvtárosa tizenhat általános iskolai (a 6., 7. és 8. osztálynak szóló), valamint hét gimnáziumi tankönyvet vett szemügyre. Legalább ilyen fontos lenne az irodalomkönyvek hasonló vizsgálata, erre vonatkozó írásokat viszont nem találtam.

Az általános iskolai történelemkönyvekre Jenyikné kijelenti: „[...] nem jellemző a magyarellenesség, a XIX. század nacionalista egymásnak feszülését, a horvát–magyar érdékellentéteket az adott korszakban bemutatják ugyan, de nem vetítik vissza a korábbi évszázadokra.” (Jenyikné Bende 2013: 90) Ugyanez igaz a gimnáziumi tankönyvekre is, noha a „nemzetileg elkötelezett történelem tankönyvekben” a XIX. századtól a magyarokat a horvát nemzeti törekvések akadályaként írják le. A leginkább negatívnak ítélt időszak a magyar–horvát kiegyezés és az azt követő évtizedek. Sajnos a cikkből nem derül ki, hogy melyek lennének ezek a tankönyvek, de ez egyértelműen negatív irányba terelheti a diákok magyarságképét.

Három történelmi időszakot emeltem ki a cikkekből, amelyek döntően befolyásolhatják egy horvát fiatal potenciális magyarságképét, vagy amelyek talán elgondolkoztathatják őket: a horvát–magyar államközösség létrejötte (konkrétan a *Pacta Conventa* körüli dilemmák), az 1868-as kiegyezés és az I. világháború közötti periódus, valamint a közelmúlt, Horvátország 1991-es függetlenné válásától. Szándékosan nem a magyarok számára oly fontos és emblematisz történelmi sarokkövekből indultam ki, mert más nemzetek tragédiái, főleg mítoszai nemigen szokták foglalkoztatni a fiatalokat.

A perszónalunió megítélése összeségében kedvezőnek tűnik a tankönyvekből, a többi korszakhoz képest részletesebben is foglalkoznak vele, de hódításról nincs szó, mindig Könyves Kálmán és a horvát nemesség megegyezését hangsúlyozzák ki. Ugyanakkor nem hallgatják el I. László és Kálmán katonai sikereit, tényszerűen említik. A *Pacta Conventát* nem mindegyik általános iskolai tankönyv említi, de ezek szerint van, amelyik igen, tehát egyes könyvekben még tartja magát a több évszázados horvát nemzeti mítosz. Egy gimnáziumi könyvet hoz fel a cikk, amelyben „a *Pacta Conventával* kapcsolatban egy régi horvát történelmi legendával szakít a tankönyv szerzője, amikor azt írja, hogy bár biztosan létezett, a ma ismert formájában és tartalmában nem autentikus. [...] A Medić-Posavec tankönyvben a perszónalunió értékelése minden nemzeti szentimentalizmustól mentes, a magyar történelem tankönyvek szemléleténél is realitátabb.” (Jenyikné Bende 2004: 42) Egy másik, szintén gimnáziumi könyvben csak lábjegyzetben szerepel a *Pacta Conventa*, és nem mondja ki, hogy nem hiteles forrás, de a vitatottságát sem tagadja. Bizonytalan tehát, hogy ezzel kapcsolatban milyen nézetei lehetnek a horvát diákoknak, úgy tűnik, döntően a tankönyvtől (illetve a tanártól) függ, hogy átörökíti a mítoszt vagy sem. Mindenesetre kedvező jel, hogy a *Pacta Conventa* megítélése nem kizárólagos, mint a XIX. században, amikor hazaárulásszámba ment, ha valaki azt megkérdőjelezte. Biztosan nem fordulhat elő olyan szélsőséges helyzet, mint amilyennel 1915-ben a nemzetközi hírű Milan Šufflaynak kellett szembenéznie: előadásait a zágrábi egyetemen bojkottálták a hallgatók, mert a horvát történészek között egyedülként kétségbe merete vonni a *Pacta Conventa* autenticitását (Sokcsevits 2004: 153).

A horvát-magyar kiegyezést és a dualizmus időszakát a horvát nemzeti érdekek szempontjából egységesen negatívnak ítélik a tankönyvek, viszont a kiegyezés előnyeit is részletezik (a horvát politikai nemzet elismerését, a horvát nyelv és nemzeti szimbólumok használatát). Ennek ellenére a nemzeti sérelmek kimerítő felsorolása nem hagy teret az objektív megítélésnek, az összes tankönyv hosszasan ecseteli a hátrányokat és Horvátország alávetett szerepét: Horvátország területi széttagoztságának konzerválása, pénzügyi és gazdasági függés, nyelvkérdés, vasúti pragmatika, „fiumei cetli”, a magyarországi horvát kisebbség elnyomása, a politikai ellenzék ellehetetlenítése, választási manipulációk, szlavóniai betelepítések... Szintén terjedelmesen mutatják be a kibontakozó ellenállást, zászlóégetéseket, tüntetéseket, és az ezeket követő megtorlásokat. Ennek fényében nem meglepő, ha magyarként még a XXI. században is Khuen-Héderváryba lehet botlani.

A közelmúlt magyar vonatkozásai a dualizmus okozta sebekre gyógyírt adhatnának, de a cikkekben erre vonatkozó részt nem találtam. Feltétlenül szükséges lenne megvizsgálni a legújabb kiadású tankönyveket, hogy a közelmúlt magyar történelméről érdemi információkat lehessen szerezni.

Az 1991-től eltelt időszakban számos olyan magyar politikai döntés és a segítségnyújtásnak olyan megnyilvánulásai voltak, amelyek jelentősen javíthatnák a magyarságképet. Sokcsevits Dénes szerint javították is: „Mérhető pozitív irányú magyarságkép változás történt 1991-ben, Horvátország függetlenné válásakor, az ehhez nyújtott jelentős magyar támogatásnak köszönhetően.” (Sokcsevits 2004: 236) A független horvát állam elismerése, az ENSZ-ben nyújtott támogatás, a fegyverszállítás (amely a magyar köztudatban „kalasnyikov-botrányként” ismeretes), a menekültek befogadása, a humanitárius segélyakciók sorozata vagy az Európai Unió csatlakozási tárgyalásokon és az előcsatlakozási támogatási eszközök programjában (Instrument for Pre-accession Assistance – IPA) kötött stratégiai megállapodások tapasztalatom szerint élénken élnek a horvát köztudatban. Talán idővel ezek a tényezők, ha nem is semlegesítik az egyes korszakokhoz rögzült negatív magyarságképet, mindenképpen árnyalhatják közös múltunk rosszlelkű epizódjait, és bekerülve a történelemkönyvekbe hosszú távon akár dominánssá is válhatnak.

4. Az élményalapú oktatás a zágrábi hungarológián

„A magyar menyasszony” (*Mađarska nevjesta*) címmel jelent meg 2015-ben a zágrábi *Književna smotra* (Irodalmi szemle) világirodalmi folyóirat tematikus száma, amely a Zágrábi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar hungarológia szakának húszéves jubileuma előtt tiszteleg. A címadás egyrészt utalás Lovas Ildikó regényére (*Spanyol menyasszony*), illetve másrészt a magyar és a horvát kultúra – kissé idealizált és romantikus, de valóban szoros és egymásba fonódó – viszonyára (szerelmére). A cím ugyanakkor a horvátok magyarságképének kétségkívül pozitív és sokat ígérő változásának szimbóluma.

Nem jelképes, hanem nagyon is létező bizonyítéka a XX. század kilencvenes éveiben bekövetkezett kedvező magyarság-imázsznak, hogy a tekintélyes folyóirat egy

teljes számot szentelt a zágrábi hungarológiai képzés apropóján a magyar irodalomnak, a szak jelenlegi és egykori oktatói irodalomtörténeti munkáinak és nem utolsósorban a hallgatók projektmunkájának/műfordítói műhelyének.

A Gragger Róbert nevéhez fűződő, először a berlini egyetemen bevezetett munkamegosztáson alapuló (Nádor 2006: 49) tanszék elnevezése világos állásfoglalás a magyar mint idegen nyelv önálló diszciplínaként való felfogása mellett. A képzés alapkoncepciója és oktatási programja elsősorban, de nem kizárólagosan azokra a fiatalokra épít, akik előzetes nyelvi és kulturális kompetencia nélkül érkeznek a szakra. A program missziója – a magyar mint idegen nyelv intenzív oktatása mellett – a módszertanilag összehangolt és tudományos alapokra helyezett modern magyarságkép és a magyar kultúra (elsősorban a magyar irodalom) autentikus közvetítése, az intézményes oktatás hiányában konzerválódott sztereotípiák ledöntése. (Žagar Szentesi 2015)

A Hungarológia Tanszék jelenlegi vezetője, Žagar Szentesi Orsolya szerint két kedvező körülmény egyengette e misszió útját: a kilencvenes évektől a könyvkiadók figyelmének megnövekedett a magyar (főleg kortárs) írók iránt, műveiket egyre gyakrabban fordítják és adják ki. A másik körülmény a posztmodern tudományos paradigmaváltásból ered: „egyre inkább olyan témák kerülnek fókuszba, amelyek az inter- és transzkulturális aspektusokat vizsgálják, ezáltal még világosabb elméleti kerettel szolgálnak a magyar irodalom szerepének, hatásának és megjelenési formáinak tanulmányozására a közös közép-európai térben.” (Žagar Szentesi 2015: 4) A zágrábi Hungarológia Tanszékéről, illetve az Ady Endre Magyar Kultúrköréről Kristina Katalinić és Ana Sekso írt részletes tanulmányt (2016).

4.1. A projektorientált műhelymunkák

Az élményalapú tanulás döntően befolyásolja a motiváció fenntartását. A felfedeztető módszer elsősorban az MA képzés választható speciálkollégiumai (2016-ban ezek a *Műfordítás, a Horvátország képe a magyar irodalomban, a Magyar–horvát irodalmi kapcsolatok* és a *Népek és nyelvek a Kárpát-medencében* (Katalinić – Sekso 2016: 35) keretében eredményezhet tartós és további ihletforrásokat tartalmazó tudást.

A műfordító speciálkollégium mint projektorientált műhelymunka nemcsak a hallgatók nyelvi kompetenciáját fejleszti, de az egyéni, páros és csoportos cselekvőképességüket is. A döntéshozatali folyamatokban aktív részesei a műhelymunkának, az elmélet és gyakorlat merev szétválása a műfordítás komplex folyamataiban nem lehet produktív. Az egyoldalú szaktárgyi, fordításelméleti megközelítés sem eredményezhet hiteles és élvezhető szépirodalmi szövegeket, ezért a műfordítói speciálkollégium interdiszciplináris megközelítést követel meg, hiszen az adott forrásnyelvi irodalmi mű megértése is igényel szociológiai, társadalomgazdasági, pszichológiai, de akár jog- és politikatudományi aspektusokat is, ezekkel is bővülnie kell a fordítási gyakorlatoknak.

Az interdiszciplináris megközelítés talán a leghangsúlyosabban a kulturális reáliák sikeres átültetésében, lefordításában kulcsfontosságú, és a szépirodalmi művekben

ezek felismerése, helyes értelmezése és megértése a magyarságkép fejlesztésében, differenciáltságuk közvetítésében is szerves része a műhelymunkának. A műfordítás stratégiái és eljárásai a kulturális reáliák fordításánál számos lehetőséget kínálnak, a csoportmunka feladata azokat megvitatni, majd a konotatív hatékonyság szempontjából kiválasztani a legmegfelelőbbet. Hogy az adott esetben a forrásnyelvi verzió megtartása, fordítás nélküli átvitele a célnyelvbe (ilyenkor azonban lábjegyzetben vagy a szövegben kell magyarázatot adni a jelentésre), a szó szerinti tükörfordítás, a célnyelvben található ekvivalens kulturális reália vagy a hasonló jelentéstartalmú kifejezés használata, a fordítás kihagyása, neologizmus vagy új szó megteremtése, vagy az eljárások kombinációja lesz-e a leginkább alkalmas a kulturális reália fordításánál mindig a forrásnyelvi és a célnyelvi viszonyok függvénye.

A megváltozott pedagógusszerep a műfordítói speciálkollégium vezetőjétől is segítőt, tanácsadó és facilitátor szerepet vár el, nagyban ezen a közreműködő hozzáálláson múlik, hogy az adott kulturális reália jelentését a nemzeti (ön)sztereotípiáktól mentesen, hitelesen lehessen megérteni és lefordítani a hallgatókkal. A nemzeti „álsajátosságok” (Rákos 2000: 60) felismerése és kiiktatása a hallgatók magyarságképének szükséges és kívánatos irányú fejlesztése.

A műhelymunka eredményét, konkrét produktumát – a lefordított szöveget és a fordítási munkafolyamatot – a szeminárium végén együttesen értékelik és elemzik a hallgatók. A legnagyobb „jutalom” a munka végén a fordítás megjelenése. A zágrábi hallgatók munkái megjelentek a zágrábi *TEMA*, a fiumei *Novi Kamov* és *Književna Rijeka* folyóiratok tematikus összeállításokban, de önálló könyvekként is. Ennél nagyobb motivációt és a magyarságkép sikeresebb közvetítését nehezen lehet elképzelni felsőoktatási keretek között. A műfordítói műhely munkájáról a szakszeminárium vezetője, Čurković-Major Franciska írt részletes beszámolót (2014). Néhány példa a lefordított és megjelentetett művekre:

- Lovas Ildikó: *Kijárat az Adriára. James Bond Bácskában*, horvátul: *Izlaz na Jadran. James Bond u Bačkoj*, Zagreb, Meandar Media, 2009;
- Madách Imre: *Az ember tragédiája*, horvátul: *Čovjekova tragedija*, Zagreb, Filozofski fakultet u Zagrebu, Katedra za hungarologiju: FF press, 2011;
- Katona József: *Bánk bán*, horvátul.: *Ban Bank*, Zagreb, Filozofski fakultet u Zagrebu, Katedra za hungarologiju: FFpress, 2013.
- Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*, horvátul: *Csongor i Tunde*, Zagreb, Filozofski fakultet u Zagrebu, Katedra za hungarologiju: FFpress, 2014;
- Márai Sándor: *Füves könyv*, horvátul: *Knjiga o travama*. Zagreb, Naklada Oceanmore, 2016.

A műhely irodalomtörténeti jelentőségű hozzájárulása a magyar irodalom közvetítéséhez, hogy Madách, Vörösmarty és Katona drámáinak addig nem volt horvát fordítása, így a három emblematikus XIX. századi magyar dráma az olvasók elé kerülhetett. A jövőben a projektorientált műhelymunkák egy másik vonatkozásban irányulhatnak a magyar nemzeti sztereotípiák vizsgálatára, akár összehasonlítva a horvát irodalomban fellelhető nemzeti (magyar és horvát) sztereotípiákkal.

Vonzó és eredményes lehetőség a hallgatók motivációjának növelésére és a magyarságkép hiteles közvetítésére a zágrábi Európai Kispróza Fesztivál (*Festival of the European Short Story*) műfordítói műhelyének kiterjesztése a zágrábi hungarológiára is. Már többéves bevett jó gyakorlat a fesztivál programjában, hogy a meghívott író részt vesz a nemzeti irodalmának tanzékén egy kötetlen beszélgetésen, esetenként könyvbemutatóval párosítva, illetve első kézből tud tanácsokat adni, magyarázatokkal szolgálni a művei lefordításához (Lovas Ildikó 2013-ban a fesztivál vendégeként el is látogatott a tanzékre).

A magyar filmek horvát feliratainak elkészítése szintén a projektorientált műhelymunka jó gyakorlata, amely a jelenlegi lektor, Kiss Gabriella vezetésével meg is valósult az 1969-es „Isten hozta, őrnagy úr!” (*Dobro došli gospodine zapovjedniče!*) film esetében. A filmet a zágrábi Balassi Intézet levetítette, kiváló alkalmat teremtve a hallgatók motivációjának növelésére és a magyar kultúra népszerűsítésére. (Katalinić – Sekso 2016: 38)

A Kiss Gabriella vezette másik műhelymunka nemcsak a hallgatók motivációjában és csapatmunkájában mutatkozott gyümölcsözőnek, hanem létrehozta az első magyar–horvát frazeológiai szótárt is, *Szívvél-lélelkel – Dušom i tijelom* címmel, amely hiánypótló és hatalmas eredmény. A szomatikus szólásgyűjtemény jelentőségét a magyarságkép közvetítésében nem lehet eléggé kihangsúlyozni.

4.2. Képzésen kívüli tevékenységek

A felsőoktatási képzésen kívüli tevékenységek jelentőségét a hallgatók csoportkohéziójának fejlesztésében és az élményalapú tanulás hatékonyságában nagyon fontosnak tartom, előfeltételnek az elhivatott hungarológusok „megteremtéséhez”.

Zágrábban szerencsés körülmény, hogy több, sokrétű lehetőség létezik a képzésen kívüli tevékenységekre. A *Babylon-café*, amely informális találkozóknak ad teret az anyanyelvi lektorokkal és Zágrábban élő külföldiekkel jó alkalom a kulturális és nyelvi eszmecsereére.

A Hungarológia Tanzék által szervezett tanulmányi kirándulások (pl. a 2014-es Zrínyi-emlékév kapcsán Szigetvárra), együttműködés a Zágrábi Magyar Intezettel könyvbemutatók, irodalmi estek (pl. Fenyvesi Ottó verseskötetének bemutatója, Kovács Lea fordításában), kiállítások (pl. a hungarikumokat és a „croaticumokat” vagy a magyar UNESCO-világörökség listáján szereplő magyar helyszíneket bemutató tárlat) és koncertek (PásztorÓra, Valami Swing) formájában felbecsülhetetlen jelentőségűek a magyar kultúra közvetítésében. Ezekbe a folyamatokba a hallgatók bekapcsolása a szervezés és lebonyolítás, de akár a tervezés, ötletadás szintjén is nagymértékben növelhetik a motivációs kedvet és a csoportösszetartozás minőségét.

Az Ady Endre Magyar Kultúrkörrel is hasonló együttműködés alakult ki az utóbbi években különböző rendezvények, lecsó-, halászléfőzés keretében. Célszerű lenne a különböző magyar vonatkozású sportesemények közvetítésének csoportos megtekintése, a közös szurkolás újabb „hozzáadott értéket” jelenthetne természetesen nemcsak a hallgatók, de a zágrábi magyar közösség identitástudatának, összetartozásának

erősítése szempontjából, különösen a csapatjátékok területén. Elég, ha csak a magyar labdarúgó válogatott 2016-os franciaországi Európa-bajnokságon való szereplésére gondolni, ami nagyon régen látott és tapasztalt generátorként hatott az anyaországban is. A Horvátországban is rendkívül népszerű vízilabda és kézilabda mérkőzések szintén kiválóan alkalmasak erre, főleg, ha figyelembe vesszük, hogy a magyar klubokban számos horvát sportoló játszik, ami újabb kapcsolódási pont.

További lehetőség és pedagógiaiailag is kiaknázható terület a Zágráb több pontján fellelhető magyar vonatkozású helyszínek csoportos felkeresése tematikus tanulmányi séták keretében. Az Új-Zágrábban található Antall Józsefről elnevezett utca a magyar rendszerváltozás és a Horvátországnak nyújtott diplomáciai és humanitárius segítség ismertetésének adhat adekvát környezetet.

A Remete pálos templom és kolostor falán háromnyelvű (magyar, horvát, latin) emléktábla jelzi Janus Pannonius első nyughelyét, itt a humanizmus és a reneszánsz horvát–magyar kapcsolódási pontjait lehetne kiemelni.

A Központi pályaudvarral szembeni Zrínyi-közpark, ahol nemrégiben avatták fel a hadvezér Zrínyi Miklós mellszobrát, a Zrínyi-család hungarus tudatát és a közös törökellenes harcokat felelevenítő séta egy újabb lehetőség. Nem mellékes, hogy ugyanabban a parkban áll a Művészeti Pavilon épülete, amely a magyar Milleneumi Kiállításra épült horvát pavilon mása, ez a milleniumi ünnepek és az ezeréves magyar kultúra apropóján nyújthat alkalmat egy újabb tematikus sétára. A zágrábi székesegyházban őrzött Szent István-ereklyék, illetve az Árpádházi szentek oltárai a horvát–magyar államközösség évszázadait ölelhetik fel. A séták fontos módszertani eleme lenne az előre kiosztott munkalapok kitöltése, ezzel rögzíthetővé válna a séták során szerzett élmény- és tudásanyag.

5. Összegzés

A magyarságkép közvetítése gyakran kimerül a nemzeti sztereotípiák és önmagunkról alkotott vélt vagy valós tulajdonságok bemutatásában, sematikus és közhelyes ábrázolásában. A magyar folklór minden szépségével és hagyományával a hiteles és élő magyarságkép prezentálására nem alkalmas, a falusi kultúra már a XX. század első felében megszűnt termékenynek lenni, ahogy erre már Bibó István is az 1945-ben megírt tanulmányában felhívta a figyelmet (Bibó 1986). A magyar folklórnak a lokális magyar közösségek hagyományőrző tevékenységében van és kell is, hogy legyen szerepe és jelentősége, de a kortárs magyar kultúrára nézve inkább „álsajátosságnak” tekinthető.

Az etnikai sztereotípiáknak a kritikátlan közvetítése nemcsak hiteltelen, de egyenesen káros is lehet. E tekintetben nagyon megfontolandónak találok Rákos Péter „Tíz tétel a nemzeti alkatról (ha van)” című szentenciáit, amelyekből a harmadik tételt minél szélesebb körben kellene terjeszteni a magyar kultúrdiplomataik körében: „Az etnikai sztereotip *olykor* megtéveszt részrehajlásával, *gyakran* megtéveszt tudatlanságával, *mindig* megtéveszt merevségével, de *sosem* a véletlen műve; lehet és érdemes elemezni és indokolni.” (Rákos 2000: 173). Nem megtagadni vagy cáfolni kell nemzeti

sztereotípiáinkat (noha amennyiben azokhoz előítéletek vagy öncsalások kapcsolódnak, akkor ez mégis szükséges és kívánatos), hanem kortárs kontextusba helyezni.

Az élő és kortárs magyarságképet az élő és kortárs művészet és kultúra művelői és szakemberei tudják hitelesen, vonzóan és sikerrel közvetíteni. Kulcsfontosságú tehát, hogy a magyar kultúrát képviselő személyek és műveik a lehető legteljesebb módon jussanak el a célközönséghez, nem csak átvitt értelemben. A képzőművészeti (festészet, grafika, de képregény és graffiti is) kiállítások, irodalmi és kulturális estek és fesztiválok, a zavarbaejtően gazdag és produktív internetes kultúra a fogadó ország sajátosságait, hagyományos és jelenlegi magyarságképét is integráló magyarság-imázst képes kreálni. Nem véletlen, hogy a tágabb európai vagy földrajzilag semleges témákban alkotó magyar írók váltak nemzetközileg sikeressé és széles körben fordítottá. Erre példák nem csak az irodalomban találhatók, minden művészeti ág kitermelte a maga világ-színvonalú, mégis elválaszthatlanul magyar műalkotásait. Ezek közvetítése és a helyi viszonyoknak megfelelő értő szelektálása és bemutatása a magyarságkép autentikus közvetítésének előfeltétele.

Irodalom

- Bibó István 1986. A magyarságtudomány problémája. In: Huszár Tibor (vál.): *Válogatott tanulmányok*. Magvető Kiadó, Budapest. II.k. 551–568.
- Čurković-Major Franciska 2014. A zágrábi Hungarológiai Tanszék műfordító műhelye. *THL2*: 129–140.
- Giay Béla 1998. A hungarológia fogalma. In: Giay Béla és Nádor Orsolya (írta és szerk.): *Magyar mint idegen nyelv – hungarológia. Tankönyv és szöveggyűjtemény*. Osiris Kiadó, Budapest. 7–17.
- Gúti Erika 2016. Magyar nyelvterület: tömb, szórványok, tengermellék. In: Kontra Miklós (szerk.): *A magyar nyelv Horvátországban*. Gondolat Kiadó, Media Hungarica Művelődési és Tájékoztatási Intézet, Budapest-Eszék. 69–74.
- Hadrovics László 1954. Az ó-magyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban. *MTA I. OK.* 79–181.
- Hadrovics László 1960. A délszláv Nagy Sándor-regény és középkori irodalmunk. In: *MTA I. OK.* 235–293.
- Hadrovics László 1989. A magyar nyelv kelet-közép-európai szellemi rokonsága. In: Balázs János (szerk.): *Nyelvünk a Dunatájon*. Tankönyvkiadó, Budapest. 7–46.
- Hankiss János 1937. Ismerd meg a többieket! In: *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Magyar Külügyi Társaság, Budapest. 31–38.
- Jenyikné Bende Klára 2004. Magyarország a horvát gimnáziumi történelem tankönyvekben. *Könyv és nevelés* 2: 40–50.
- Jenyikné Bende Klára 2013. Magyarország a horvát általános iskolai történelem tankönyvekben. *Könyv és nevelés* 2: 90–104.

- Katalinić, Kristina – Sekso, Ana 2016. A magyar mint idegen nyelv tanítása a horvát fővárosban. *THL2* 1–2: 32–44.
- Lábadi Károly 2008. *Drávaszög lexikon*. Timp Kiadó, Eszék-Budapest.
- Lőkös István 1996. *A horvát irodalom története*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Nádor Orsolya 2006. A magyar mint idegen nyelv és a hungarológia intézményrendszere. In: Hegedűs Rita és Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester. A magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai alapismeretek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Nyomárkay István 1989. *Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szónyi György Endre 2006. A magyar kultúra súlypontjai. In: Hegedűs Rita és Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester. A magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai alapismeretek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 176–190.
- Radelj, Petar Marija 2000. A dubrovnikai Szent István-ereklyék. *Híd* 12: 1022–1048.
- Rákos Péter 2000. *Nemzeti jelleg – a miénk és másoké. Öncsalások és előítéletek mint történelemformáló tényezők*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Sokcsevits Dénes 2004. *Magyar múlt horvát szemmel*. Magyar a magyarért Alapítvány, Kapu Könyvek, Budapest.
- Trencsényi Balázs 2011. *A nép lelke – Nemzetkarakterológiai viták Kelet-Európában*. Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, Budapest.
- Žagar Szentesi Orsolya 2015. Uvod. *Književna smotra* 177 (3): 3–6.
- Žagar Szentesi Orsolya 2016. Földrajzi és etnikai viszonyok. Magyarok. In: Kontra Miklós (szerk.): *A magyar nyelv Horvátországban*. Gondolat Kiadó, Media Hungarica Művelődési és Tájékoztatási Intézet, Budapest-Eszék. 57–58.